

Avsändare
Regionkontoret
Per Karlsson, tf miljöchef
Tfn 018 – 611 6148

Mottagare
Enligt sändlista

E-post
per.karlsson@regionuppsala.se

Remiss Miljöprogram Region Uppsala för perioden 2019 - 2022

Region Uppsalas nuvarande miljöprogram gäller för perioden 2015 till och med 2018. En remissversion för perioden 2019 - 2022 är nu framtagen. Region Uppsala erbjuder Er att komma med synpunkter på förslaget.

Programmet omfattar Region Uppsalas interna miljöarbete. Som regionalt utvecklingsansvarig aktör har Region Uppsala även uppdrag att driva på och samordna arbete för en hållbar regional utveckling. Åtgärder inom det regionala utvecklingsuppdraget ligger utanför ramen för detta miljöprogram. Miljöprogrammet vill emellertid visa på hur Region Uppsala ska vara del i omställningen till ett hållbart samhälle genom att vår verksamhet bedrivs med hållbar och effektiv resursanvändning, samt minskad miljöpåverkan.

Programmet är en revidering av nuvarande miljöprogram med tre övergripande mål om minskad miljöpåverkan, hälsosam och giftfri miljö, samt hållbar och effektiv resursanvändning. Inom varje övergripande mål finns tillhörande målområden, samt identifierade åtgärder som behöver genomföras för att nå målen. Programmet beskriver också de strategiska arbetssätt och övergripande framgångsfaktorer som ligger till grund för arbetet.

I programmet lyfts vikten av samverkan. Region Uppsala önskar era synpunkter på förslag till program, och då särskilt på om innehållet ses som tillräckligt anpassat för Region Uppsala och på en relevant nivå för att bidra till en omställning till en hållbar utveckling. Det är även intressant med en bedömning av om, och i sådana fall hur, er organisation kan hjälpa till så att Region Uppsala kan uppnå sina miljömål.

Regionkontoret

Storgatan 27 | Box 602 | 751 25 Uppsala | tfn vx 018-611 00 00 | fax 018-611 60 10 | org nr 232100-0024

www.regionuppsala.se

Remisstid

Remissvaren skickas till Region Uppsala senast **den 1 mars** 2018. Yttrandet skickas per e-post till Region Uppsala, per.karlsson@regionuppsala.se

Frågor

Eventuella frågor kan ställas till, Per Karlsson, per.karlsson@regionuppsala.se eller Henrik Andréasson, henrik.andreasson@regionuppsala.se

Bilaga

Miljöprogram Region Uppsala 2019 – 2022 – remissversion december 2017

Sändlista

Externa aktörer

Kommunerna i Uppsala län
Länsstyrelsen i Uppsala län
Landstingen/Regionerna i Dalarna,
Sörmland, Västmanland och Örebro län
(anslutna till Varuförsörjningen)
Region Gävleborg
Stockholms läns landsting
SKL
ALMI
Mälardalsrådet
Sveriges ekokommuner
Uppsala läns luftvårdsförbund
Stockholms läns luftvårdsförbund
Mälardalens vattenvårdsförbund
Svealands kustvattenförbund
Biogas Öst
Uppsala universitet
Sveriges lantbruksuniversitet
Upplandsstiftelsen
LRF
Handelskammaren i Uppsala
Svenskt Näringsliv Uppsala län
Barnombudet i Uppsala län
SNF Uppsala län
WWF

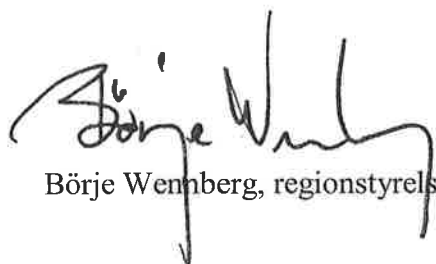
Interna aktörer

Förvaltningar och bolag i Region Uppsala
Miljösamordnare
Arbets- och miljömedicin
Vårdhygien (sektion Klinisk mikrobiologi
och vårdhygien, Akademiska laboratoriet)
Sterilcentralen vid Akademiska sjukhuset
respektive Lasarettet i Enköping
Kostnämnden
Varuförsörjningsnämnden

Politiska partier i Uppsala län

Centerpartiet
Kristdemokraterna
Liberalerna
Miljöpartiet
Moderaterna
Socialdemokraterna
Sverigedemokraterna
Vänsterpartiet

Region Uppsala

Börje Wennberg, regionstyrelsens ordförande

Miljöprogram

Region Uppsala 2019 – 2022

REMISSVERSION

Dec 2017

Vår del i omställningen till en hållbar utveckling

Region Uppsalas verksamhet är till för att skapa förutsättningar för hälsa, hållbarhet och utveckling för alla som lever och verkar i Uppsala län.

Region Uppsala har varit ISO 14001-certifierade sedan 2005. Detta dokument är Region Uppsalas sjunde miljöprogram och gäller för åren 2019 till och med 2022. Genom programmets policy, mål och åtgärder, strategiska arbetssätt och identifierade framgångsfaktorer, visar vi här hur vår verksamhet ska bedrivas med hållbar och effektiv resursanvändning samt minskad miljöpåverkan. Miljöprogrammet gäller för Region Uppsalas samtliga förvaltningar samt de verksamheter som arbetar på vårt uppdrag¹.

Världen, Sverige och Uppsala län står idag inför stora miljömässiga utmaningar. Med detta miljöprogram visar Region Uppsala hur vi ska vara en del i omställningen till ett hållbart samhälle, och arbeta för att nå egna, regionala, nationella, europeiska och globala målsättningar.

Miljöprogrammet

...är del i strävan mot Region Uppsalas strategiska mål att bidra till en socialt, ekologiskt och ekonomiskt hållbar utveckling.

...visar hur Region Uppsala vill ta sig an åtaganden för att uppnå den regionala utvecklingsstrategins (RUS) mål om minskade utsläpp av växthusgaser, samt mål om ökat resande i kollektivtrafiken och ökad andel kollektivresor jämfört andra motoriserade resor. Med miljöns påverkan på hälsa finns också en koppling till målet om att länets invånare ska ha landets högsta självskattade hälsa.

...utgår från Sveriges nationella miljö kvalitetsmål och prioriterade mål i EU:s sjunde miljöhandlingsprogram. Programmet ansluter, och är ett direkt bidrag, till de nationella målen om en minskad klimatpåverkan och om en giftfri miljö, och bidrar indirekt även till övriga.

...ska ses som bidrag till arbetet för att uppnå FN:s globala mål - Agenda 2030. Programmets mål och åtgärder kopplar till ett flertal av de globala målen.

¹ Programmet gäller Region Uppsalas interna verksamheter. Sedan 2017 ansvar Region Uppsala för det regionala utvecklingsuppdraget. Insatser inom detta uppdrag ryms inte inom ramen för detta program.

Region Uppsalas miljöpolicy²

Genom hälso- och sjukvård, habilitering och tandvård bidrar Region Uppsala till att främja god hälsa och välmående hos invånarna i länet. Vår verksamhet omfattar också kultur, kollektivtrafik, regional utveckling och fastighetsförvaltning. All verksamhet påverkar miljön, både lokalt och globalt. Utsläpp till luft, mark och vatten, en minskad biologisk mångfald och störda ekosystem ger på sikt hälsorisker.

För att ständigt minska vår miljöpåverkan bedriver Region Uppsala ett förebyggande och systematiskt miljöarbete som bland annat fokuserar på minskade utsläpp, resurshushållning och kretsloppstänkande. Utöver de grundläggande myndighetskraven och miljölagstiftningens krav, bygger miljöarbetet på de tre övergripande miljömålen *Minskad klimatpåverkan*, *Hälsosam och giftfri miljö*, samt *Hållbar och effektiv resursanvändning*:

- **Vi minskar vår klimatpåverkan** genom att exempelvis välja kollektiva transporter som använder fossilfria drivmedel och produktion av energi från förnyelsebara resurser. Vi hushållar med energi och väljer varor med låg klimatpåverkan.
- **Vi minimerar våra utsläpp** av farliga ämnen till luft, mark och vatten genom att exempelvis inte sprida läkemedel och kemikalier som är skadliga för miljö och hälsa. Vi väljer ekologiskt producerade livsmedel och textilier.
- **Vi använder resurserna effektivt** under hela deras livscykel. Vi ställer hållbarhetskrav vid upphandling, ser över användningen av olika produkter och har ett kretsloppstänkande i avfallshanteringen. Vi värnar den biologiska mångfalden som är grunden för livsviktiga processer som rening av luft och vatten och pollinering av växter.

---

² Miljöpolicyen fastställdes av landstingsfullmäktige i juni 2014. Här korrigerad utifrån regionbildande och uppdraget om regional utveckling.

Miljöprogrammets övergripande mål och målområden

Region Uppsala har tre övergripande miljömål med tillhörande målområden:

Olika mål och målområden hänger ofta ihop, och åtgärder inom ett område kan ha effekter inom ett eller flera andra mål och målområden.

Inom målområdena redogörs kortfattat för påverkan på miljö, hälsa och ekonomi. Negativ miljöpåverkan har ofta tät koppling även till negativa hälsomässiga och ekonomiska effekter, i vårt län och/eller i världen i stort. Åtgärder inom ett område kan därmed ge upphov till positiva effekter även inom andra målområden, och samtidigt ge ökad hälsa och en mer långsiktigt hållbar ekonomi.

Tabell 1: koppling mellan nationella miljö kvalitetsmål och Region Uppsalas miljömål

Nationella miljö kvalitetsmål	Region Uppsalas målområden
1. Begränsad klimatpåverkan	Transporter, energi, förbrukningsvaror, avfall
2. Frisk luft	Transporter, energi, avfall
3. Bara naturlig förurning	Transporter, energi, kemikalier
4. Giftfri miljö	Transporter, kemikalier, läkemedel, livsmedel och textilier, avfall
5. Skyddande ozonskikt	Kemikalier
6. Säker strålmiljö	Miljöanpassade fastigheter
7. Ingen övergödning	Transporter, livsmedel och textilier
8. Levande sjöar och vattendrag	Transporter, läkemedel, livsmedel och textilier, biologisk mångfald
9. Grundvatten av god kvalitet	Transporter, kemikalier, läkemedel, livsmedel och textilier,
10. Hav i balans samt levande kust och skärgård	Transporter, läkemedel, livsmedel och textilier
11. Myllrande våtmarker	Biologisk mångfald
12. Levande skogar	Transporter, livsmedel och textilier, biologisk mångfald
13. Ett rikt odlingslandskap	Livsmedel och textilier, biologisk mångfald
14. Storslagen fjällmiljö	Transporter, energi, kemikalier, läkemedel
15. God bebyggd miljö	Transporter, energi, miljöanpassade fastigheter, avfall
16. Ett rikt växt- och djurliv	Transporter, energi, livsmedel och textilier, biologisk mångfald

Minskad klimatpåverkan

Den nationella Miljömålsberedningen bedömer att historiska och pågående utsläpp av växthusgaser redan ger upphov till påtaglig och allvarlig klimatförändring, vilket medför oacceptabla risker för ekosystem och samhällen. För att nå Parisavtalets mål om att hålla den globala temperaturökningen väl under 2 grader, och sträva mot att begränsa den till 1,5 grader, krävs att världens samhällen i snabb takt ställer om till nollutsläpp av koldioxid och andra växthusgaser, utsläpp som behöver övergå till negativa nivåer under andra hälften av det här århundradet.

Region Uppsalas verksamheter är beroende av transporter och energi, och inom hälso- och sjukvården krävs idag stora mängder förbrukningsvaror. Region Uppsala har som vision att vara fossilbränslefritt till år 2020. Genom att sätta mål för våra transporter, energianvändning och förbrukningsvaror ska Region Uppsala ta sig an utmaningen att ställa om till nollutsläpp av växthusgaser.

Transporter

Miljöpåverkan från transporter är en av Region Uppsalas mest betydande miljöpåverkande aktiviteter. Vägtrafikens avgasutsläpp påverkar naturen genom utsläpp av försurande, gödande och ozonbildande ämnen. Förbränning av fossila bränslen som bensin och diesel ger upphov till utsläpp av koldioxid och bidrar därmed till klimatförändringar. Utöver konsekvenser på miljön påverkar klimatförändringarna också direkt och indirekt människors hälsa, vid exempelvis ökad risk för kraftiga oväder och spridning av sjukdomsbärande organismer. Buller från trafik kan orsaka ohälsa genom till exempel stress och sömnsvårigheter.

Samtidigt som kollektivtrafikens utsläpp påverkar miljö och hälsa så är utsläppen per resenär betydligt mindre med kollektivtrafiken, i jämförelse med att resenärerna hade färdats med bil³. En övergång till fossiloberoende fordon och fossilfria bränslen minskar påverkan på klimatet. Eftersom kollektivtrafiken också är yteffektiv i förhållande till biltrafik, är en övergång från bil till kollektivtrafik positivt för stadsmiljön och minskar utsläppen från transporter i länet. Sociala, ekonomiska, miljömässiga och hälsomässiga vinster kommer av en nära och tillgänglig behovsanpassad hälso- och sjukvård, samt exempelvis möjligheten att kunna ta cykel till arbetet.

³ Branschgemensamt miljöprogram, Svensk kollektivtrafik, november 2013 samt SOU 2003:067 *Kollektivtrafik med människan i centrum*

Mål	Åtgärder
År 2022 ska:	Målen uppnås genom att:
100 procent av den allmänna kollektivtrafiken utföras med fossilfria bränslen⁴	färdigställa en ny stadsbussdepå, inklusive pipeline för biogas.
utsläppen av kväveoxider från kollektivtrafiken minskat med 15 procent, jämfört med 2018	säkerställa tillgången, till och leverans av, biogas.
utsläppen av partiklar från kollektivtrafiken minskat med 10 procent, jämfört med 2018	följa upp bränslebesparing/ energieffektivisering i aktuella befintliga avtal
nettoutsläppen av koldioxid⁵ från kollektivtrafiken minskat med 15 procent, jämfört med 2018	byta ut fordon enligt tecknade trafikavtal och kravställa i kommande trafikupphandlingar
busstrafiken använda 5 procent mindre energi per personkilometer, jämfört med 2018	genomföra uppdrag för elektrifiering av linje i stadsbusstrafiken
utsläpp av koldioxid från sjukresor [revidering av målet bereds – arbetet inte klart till remissutskick]	ta fram en handlingsplan för energieffektivitet inom Kollektivtrafikförvaltningen
	stimulera fler patienter och brukare att åka kollektivtrafik istället för egen bil och taxi till vårdinrättningar ⁶ .
	utveckla telemedicin och distansmöten så att patienten i ökad utsträckning kan få vård nära hemorten
	vid upphandling ställa krav på ökande andel fossilfria bränslen
koldioxidutsläppen från tjänsteresor⁷ vara 15 procent lägre per anställd, jämfört med 2018	följa upp Region Uppsalas resepolicy ⁸ och mäta antalet Skype- och videokonferensmöten
	följa upp den interna klimatväxlingen på inrikes flygresor till Göteborg, Malmö och Umeå ⁹
koldioxidutsläppen från resor till och från arbetet vara 4 procent lägre per anställd, jämfört med 2018	genomföra projekt som uppmuntrar medarbetare att cykla, åka kollektivt eller samåka till arbetsplatsen
	Region Uppsalas samtliga arbetsplatser, där så är möjligt, når minst nivå cykelutmärkt, i Uppsala kommuns kriterier för cykelvänlig arbetsplats ¹⁰ .
100 procent av Region Uppsalas fordonsflotta¹¹ vara fossiloberoende¹²	Region Uppsala köper eller leasar fordon som drivs av förnybara alternativ. Fordonen ska tankas och laddas med förnybara alternativ, vilket följs upp i förvaltningarnas mål och handlingsplaner

⁴ Svensk Kollektivtrafik definierar fossilfritt drivmedel som biodrivmedel som är godkänt som biodrivmedel av tillsynsmyndigheten enligt "Lag (2010:598) om hållbarhetskriterier för biodrivmedel och flytande biobränslen". El ursprungsmärkt med Bra miljöval.

⁵ Hänsyn tas till drivmedlens produktions- och distributionsled i enlighet med schabloner utifrån rapporteringssystemet Frida.

⁶ Detta genom en tillgänglig kollektivtrafik, samt bland annat utveckling av projekt där det med kallelsen till vårdbesök finns biljett till kollektivtrafiken.

⁷ Med tjänsteresor avses tåg, flyg, fordon som är leasade eller köpta av Region Uppsala, egen bil i tjänsten och hyrbil

⁸ Region Uppsalas resepolicy reglerar bland annat att distansmöten ska övervägas i möjligaste mån, samt att cykel, gång eller kollektivtrafik ska prioriteras vid kortare tjänsteresor och tåg vid längre tjänsteresor.

⁹ Intern klimatväxling har införts för flygresor tur och retur Göteborg Malmö och Umeå. Innebärande en höjning av flygpriset, inkluderat buss och taxi, med 30 %.

¹⁰ Regionkontoret i samarbete med Fastighets och service arbetar fram strategi för att uppnå åtgärden. I förvaltningarnas mål och handlingsplan kan de ställa krav på cykelvänliga arbetsplatser. Se Uppsala kommuns kriterier för cykelvänlig arbetsplats <https://www.uppsala.se/kampanjsidor/cykelvanlig-arbetsplats/>

¹¹ Personbilar, lätta och tunga lastbilar, minibussar, blodbuss och ambulanser

¹² Enligt Region Uppsala innefattar denna definition i dagsläget förnybara alternativ som vätgas, el, biogas (fordonsgas), etanol (E85/ED95), RME och HVO. Ett fossiloberoende fordon är ett fordon som är typgodkänt för att köras på ett kommersiellt tillgängligt drivmedel som till minst 75 % är tillverkat av förnybara råvaror.

De infrastruktursatsningar som behöver ske för att fasa över till biodrivmedel kommer att beredas inom ramen för Region Uppsalas ordinarie investeringsprocess. Övriga åtgärder för att uppnå målen om att fasa ut icke-fossila bränslen samt en ökad energieffektivitet inom kollektivtrafiken, ryms i Kollektivtrafikförvaltningens ordinarie investerings- och driftbudgetar.

Ett flertal projekt har genomförts för att stimulera fler att cykla eller åka kollektivt till arbetet. Utvärderingar visar att exempelvis ökad cykling ger minskad sjukfrånvaro för de deltagande, vilket leder till minskade kostnader. Åtgärd för att nå nivå cykelutmärkt vid arbetsplatser beräknas innebära en investeringskostnad på 1 miljon kronor per år under programperioden.

Vård och möten på distans möjliggör minskat resande, vilket ska kunna ge minskade kostnader med bibehållen eller höjd kvalitet.

Energi

En effektivare användning av energi bidrar till minskad belastning på klimatet och miljön samt till en tryggare och mer robust energiförsörjning. Utfasning av fossila bränslen kan ge positiva effekter på den lokala luftkvaliteten, vilket minskar problematiken kring astma och allergier. Partiklar och kväveoxider från fossila bränslen bidrar också till ökad risk för hjärt-kärlsjukdomar, lungcancer och kol.

Varje sparad kilowattimme (kWh) samt egen produktion av förnybar elenergi kan bidra till en minskad energiproduktion av fossila bränslen. Region Uppsala har gjort, och ämnar att fortsatt göra, stora satsningar på ökad energieffektivisering och förnybar energi. Region Uppsala bidrar också till solcellsforskningen genom att utveckla en testbädd för solcellsforskning i samarbete med Stuns¹³.

¹³ STUNS – Stiftelsen för samverkan mellan universiteten i Uppsala, näringsliv och samhälle, www.stuns.se

Mål	Åtgärder
År 2022 ska:	Målen uppnås genom att:
den totala använda energin (el, kyla och värme) för Region Uppsalas fastigheter vara minst 14 procent lägre per kvadratmeter¹⁴ och år, jämfört med 2018	miljöbyggnadskrav och kriterier för energi ska gälla vid nybyggnation minst nivå silver och större ombyggnation minst nivå silver
	genomföra energieffektiviseringsåtgärder utifrån energikartläggningar
	kontinuerlig följa upp och analysera energistatistik från samtliga energislag.
	arbeta kontinuerligt med energiledningssystem samt använda livscykelkostnadskalkyler (LCC) som beslutsunderlag vid investeringar av teknisk utrustning och system.
den egna produktionen av förnybar elenergi motsvara 3 procent av den totala mängden inköpt elenergi¹⁵	ställa explicita energikrav vid upphandling av energianvändande utrustning.
	installera ca 1250 kWp ¹⁶ solceller, vilket motsvarar solcellsanläggningar på cirka 5 000 m ² takyta
inköp av energi vara ursprungsmärkt med Bra miljöval el samt koldioxidneutral fjärrvärme och fjärrkyla¹⁷	följa upp att certifikat upprätthålls, och att kraven efterlevs, vid upphandling av energi (värme, el och kyla)

Åtgärder för ändrad produktion av energi skapar ett investeringsbehov på 49 miljoner kronor och för minskad energianvändning och intrimning i befintliga byggnader krävs investeringar på 83 miljoner kronor. Åtgärder för egenproduktion av förnybar energi (solceller) skapar ett investeringsbehov på 28 miljoner kronor.

När målen är uppnådda sparar Region Uppsala cirka 16 GWh på det befintliga fastighetsbeståndet, vilket skulle leda till en kostnadsreduktion på 12 miljoner kronor om året¹⁸, minus avskrivningar och ränta¹⁹.

Förbrukningsvaror

Användningen av engångsprodukter ökar inom vården till följd av bland annat allt högre hygien- och effektivitetskrav. Engångsmaterial krävs i vissa fall för att antalet vårdrelaterade

¹⁴ Bruksarean (BRA) är alla våningsplans area och begränsas av de omslutande byggnadsdelarnas insida.

¹⁵ År 2022 har Region Uppsala installerat solceller motsvarande ca 15 000 m². 3 % motsvarar ca 1,8 GWh och en kostnadsreduktion med 1,5 miljoner kronor årligen (i dagens elpris).

¹⁶ Kilowattpeaks – kWp – indikerar hur mycket energi solcellerna genererar under optimala förhållanden, till exempel mitt på dagen en solig dag.

¹⁷ Kostnaden för certifikaten uppgår uppskattningsvis 1 MSEK årligen. Koldioxidneutral fjärrvärme och fjärrkyla går endast att köpa in i Uppsala (2017).

¹⁸ Beräknat med 2017 års energipriser

¹⁹ De ekonomiska konsekvenserna redovisas och bereds via investeringsplanen.

infektioner ska hållas på en låg nivå och för patienters och personals säkerhet. Det strategiska arbetet med att minska användningen av förbrukningsvaror utförs därför på ett sådant sätt att vården bedrivs med hög kvalitet.

Merparten av produkterna är tillverkade av plast där råvaran har fossilt ursprung. Regioner/landsting använder i sin verksamhet stora volymer av förbrukningsvaror vilket ger en stor klimatpåverkan²⁰ samt bidrar till ökade avfallsmängder²¹.

En övergång, när möjligt, till flergångsartiklar sparar råvaror och energi, då färre material och produkter behöver produceras. En minskad förbrukning av fossilbaserad plast kan minska patienters exponering av miljöfarliga kemikalier och ökar graden av förnyelsebara material med minskad klimatpåverkan.

Mål	Åtgärder
<i>År 2022 ska:</i>	<i>Målet uppnås genom att:</i>
användningen av förbrukningsvaror på Region Uppsalas minskningslista²² minskat med 10 procent, jämfört med 2018	uppdatera minskningslistan tillsammans med en referensgrupp (bestående av Varuförsörjningen, Vårdhygien m.fl.) och lägga till fler förbrukningsvaror av fossil plast identifiera förbrukningsvaror från fossilbaserad plast av engångskaraktär som kan fasas ut eller bytas mot vara i förnybart- eller flergångsmaterial
minst fem förbrukningsvaror av fossilbaserad plast på Region Uppsalas minskningslista fasats ut eller bytts mot förbrukningsvara i förnybart- eller flergångsmaterial	i samarbete med övriga regioner/landsting i Varuförsörjningen²³, samt externa parter, ställa ännu skarpare krav i upphandling genomföra fördjupade utredningar av miljöpåverkan från förbrukningsvaror utreda Steriltekniska avdelningens kapacitet att hantera större mängder av flergångsartiklar skapa bättre förutsättningar för beställare och andra att välja varor med mindre klimatpåverkan utbilda medarbetare om klimatsmarta produkter som de kan beställa

De föreslagna åtgärderna beräknas ge merkostnader på ca 100 000 kronor per år. Kostnaderna avser i huvudsak utredning och jämförelse av klimatpåverkan från förbrukningsvaror. Minskat svinn och minskad överanvändning av engångsprodukter kan ge ekonomiska besparingar i form av minskade inköpskostnader samt minskade kostnader för avfallshantering. Att fasa ut förbrukningsvaror av fossilbaserad plast kan innebära ökade kostnader, men med ökade volymer kan kostnaderna åter minska.

²⁰ 40 procent av Region Skånes klimatpåverkan: Region Skånes totala klimatpåverkan - Uppföljning, målanalys och klimatneutralitet år 2020, 2013. 27 procent av Örebro's klimatpåverkan: Miljöredovisning för programperioden 2008–2011, Örebro läns landsting, 2012.

²¹ Se mer i målområde Avfall nedan.

²² Här listas förbrukningsvaror som verksamheter ska minska användningen av och anger ersättningsartiklar som är bättre ur klimatsynpunkt. Inför programperioden 2019-2022 startar ett arbetet med att uppdatera artiklar på minskningslistan.

²³ Varuförsörjningen (ett samarbete mellan fem regioner/landsting) sköter upphandling och inköp av förbrukningsvaror till Region Uppsala.

Hälsosam och giftfri miljö

Farliga kemiska ämnen i produkter, varor och byggnader kan hamna i miljön, och tas upp av växter, djur och människor. För att skydda människors hälsa och den biologiska mångfalden behöver spridningen av farliga ämnen förebyggas och minska.

Inom hälso- och sjukvården används läkemedel och kemikalier. Genom att sätta miljömål för användningen av dessa, samt för våra inköp av livsmedel och textilier, arbetar Region Uppsala för en hälsosam och giftfri miljö.

Kemikalier

Kemikalier finns i kemiska produkter, som till exempel färg och laboratoriekemikalier, men allt fler farliga kemikalier finns som tillsatser även i vanliga varor, som textilier, leksaker och byggnadsmaterial. För många kemikalier saknas fortfarande kunskap om hur de påverkar människors hälsa och miljön, samt hur kemiska ämnen kan samverka och vilka effekter den sammanlagda exponeringen kan leda till. Miljöfarliga kemikalier är giftiga för mark- och vattenlevande organismer, svårnedbrytbara i reningsverken och kan lagras upp i växter och djur. De kan redan i låga halter ge oönskade effekter på ekosystem och människor. Påverkan från kemikalier kan ske direkt eller på längre sikt.

De miljöfarliga kemikalier som förekommer inom Region Uppsala är nödvändiga för att verksamheterna ska kunna utföra sina uppdrag, som till exempel diagnostisering av sjukdomar. Spridning av miljöfarliga kemikalier till naturen förhindras genom att Uppsala vattens riktlinjer efterlevs och genom rutiner för säkert omhändertagande av kemiskt avfall. Vid upphandlingar ställs krav på vilka ämnen som inte bör förekomma.

Mål	Åtgärder
År 2022 ska:	Målen uppnås genom att:
100 procent av Region Uppsalas särskilt farliga kemiska produkter²⁴ utretts med syfte att hitta hälso- och miljöanpassade alternativ, och utbyte genomförts där så är möjligt	en projektplan för utfasning av miljö- och hälsofarliga kemiska produkter tas fram ²⁵
användningen av förbrukningsartiklar innehållande ftalater minskat med 5 procent²⁶, jämfört med 2018	fortsatt ställa miljökrav vid upphandling av kemikalier/kemiska produkter samt genomföra uppföljning av ställda krav
andelen A- och B-klassade²⁷ byggmaterial per projekt vara minst 90 procent	aktivt deltagit i nationellt samarbete kring kemikaliesubstitution
projekt för utfasning av leksaker/ lekmaterial innehållande farliga kemikalier genomförts	fortsatt ställa miljökrav vid upphandling av förbrukningsartiklar samt följa upp ställda krav
	underlätta för verksamheterna att välja ftalatfria alternativ
	fortsatt ställa miljökrav vid alla byggprojekt samt följa upp ställda krav
	utbilda projektledare
	ta fram riktlinjer/broschyr för utrensning, inköp och gåvor.
	utbilda berörd personal kring barns hälsa och kemikalier
	rensa ut leksaker/lekmaterial i väntrum/avdelningar, samt upphandla/avropa säkra alternativ

Åtgärderna beräknas ge merkostnader på cirka 600 000 kronor. Kostnaderna avser i huvudsak inköp av nya leksaker/nytt lekmaterial. Därutöver kan en ökad uppföljning innebära ökade kostnader för laboratorieanalyser.

Läkemedel

Användningen av läkemedel är en naturlig och avgörande del i den moderna hälso- och sjukvården. Läkemedel innehåller verksamma substanser som är avsedda att vara biologiskt aktiva, och används i stor omfattning, vilket gör att de med stor sannolikhet även påverkar organismer i miljön. Eftersom läkemedel till stor del utsöndras ur kroppen utan att brytas ner kan läkemedlen nå vattenmiljön via avloppssystemet. Det finns en risk att djur och växter som lever hela sina liv i vattnet påverkas eftersom läkemedelssubstanserna är biologiskt aktiva ämnen som kan ge effekt även vid låga halter. De långsiktiga effekterna är dock inte studerade och själva förekomsten av läkemedel i till exempel grundvatten väcker farhågor om möjliga problem i framtiden.

²⁴ Hit räknas kemiska produkter som uppfyller kriterierna för SVHC-ämnen ("Substances of very High Concern"), det vill säga cancerframkallande, mutagena, reproduktionstoxiska och miljöfarliga ämnen.

²⁵ Handlingsplanen har följande delmål; Sammanställa ny avvecklingslista över Region Uppsalas särskilt farliga kemiska produkter, med hjälp av kemikaliedata-basen KLARA; Utarbeta riktlinjer/metodstöd för praktiskt avvecklingsarbete; Utbilda nyckelpersoner inom kemikalieintensiva verksamheter

²⁶ Mätt i antal artiklar.

²⁷ Enligt den klassificeringsdatabas som används inom Region Uppsala är A-klassade byggnadsmaterial det bästa miljöalternativet och B-klassade det näst bästa.

Spridning av antibiotika till miljön riskerar att främja utveckling av resistenta mikroorganismer. Detta är ett allvarligt hot mot människors hälsa eftersom infektionssjukdomar blir svårare att bota, och behandlingar som transplantationer och cytostatikabehandlingar kanske inte kommer kunna genomföras om vi har för hög antibiotikaresistens. 26 procent av utsläppen av antibiotika sker vid sjukhusen. Akademiska sjukhuset är det första sjukhuset i Sverige som testar lokal rening av läkemedelsrester.

Mål	Åtgärder
<i>År 2022 ska:</i>	<i>Målen uppnås genom att:</i>
utsläpp av läkemedel med hög risk för miljöpåverkan enligt handlingsplan²⁸ minskat	en handlingsplan tas fram för att bedöma vilka som är de mest miljöbelastande läkemedelssubstanserna för Region Uppsala. informera förskrivare, samt i samråd med läkemedelskommittén diskutera prioriterade substanser och alternativ, utifrån handlingsplan
Akademiska sjukhuset minskat sina halter av antibiotika²⁹ i avloppsvatten med i genomsnitt 20 procent, jämfört med 2018	genomföra vidare pilotförsök för att utreda möjligheten att rena bort antibiotika och resistenta mikroorganismer från avloppsvattnet vid Akademiska sjukhuset, i samarbete med Uppsala universitet utifrån resultat av pilotförsök implementera lämplig metod för att minska halterna av antibiotika i utgående vatten från Akademiska sjukhuset
antibiotikaförsäljningen, mätt i antalet expedierade recept per 1000 invånare i länet, minskat årligen under programperioden	uppföljning och informationsinsatser till förskrivare tillsammans med STRAMA ³⁰
utsläppen av klimatpåverkande medicinska gaser vara 10 procent lägre, jämfört med 2018	fortsatt utreda och identifiera åtgärder som kan minska användningen av sövningsgaser installera reningsanläggningar för lustgas vid befintliga anläggningar och ge möjlighet för framtida rening av sövningsgaser vid nybyggnation
kasserade läkemedel sett som kilo avfall minska med 5 procent på Akademiska sjukhuset, jämfört med 2018	tillsammans med läkemedelsförsörjningsprojektet inom FAS (Framtidens Akademiska sjukhus) se över lagerhållning och distribution av läkemedel på Akademiska sjukhuset

Inom Region Uppsala kasseras läkemedel för uppskattningsvis ca 30–60 miljoner kronor per år. En minskad mängd kasserade läkemedel skulle innebära en minskad risk för miljöpåverkan och lägre kostnader. Om användningen av sövningsgaser kan halveras skulle det ge en besparing på cirka 1 miljon kronor per år.

Ett pilotreningsverk för att rena bort antibiotika och resistenta mikroorganismer med ozon beräknas kosta runt 1,2 miljoner kronor för ombyggnad, rening och kemiska analyser. En permanent implementering för rening av läkemedelsrester i avloppsvatten beräknas kosta mellan 1 - 5 miljoner kronor, beroende på metod och prestanda.

²⁸ Handlingsplanen tas fram med hänsyn till substansernas inneboende miljöfarlighet, förskrivna volymer samt uppmätta halter i reningsverk samt ytvatten inom Region Uppsalas geografiska område.

²⁹ Enligt handlingsplan identifierade antibiotika med hög risk för miljöpåverkan.

³⁰ STRAMA är Strategigruppen för rationell antibiotikaanvändning och minskad antibiotikaresistens

Livsmedel och textilier

I ekologisk odling av livsmedel används inte kemiska bekämpningsmedel som kan läcka till sjöar och grundvatten. Odlingen gynnar den biologiska mångfalden. I samband med upphandlingar av livsmedel och kostproduktion ställs krav som minst motsvarar våra svenska miljökrav och regler för djurskydd. Genom att ställa höga krav på djurskydd främjas även en djurhållning med låg användning av antibiotika, vilket minskar risken för utveckling av antibiotikaresistens.

Odling av kaffe och bomull påverkar människor och natur i de länder där odlingen sker. På kaffeodlingar som är certifierade av Fairtrade eller motsvarande märkning, är de farligaste bekämpningsmedlen förbjudna. På ekologiska odlingar används inte kemiska bekämpningsmedel alls, vilket minskar bekämpningsmedlens skada på natur och människor vid kaffeodlingarna. Bekämpningsmedel från bomullsindustrin dödar uppskattningsvis 22 000 människor varje år och cirka 3 miljoner människor förgiftas och drabbas av andra sjukdomssymptom. Med miljömärkta textilier ställs krav på odlingen samt beredningen av textilfibren till färdig produkt, vilket gagnar både människa och miljö.

I samverkan Kost³¹ arbetar Region Uppsala och Region Västmanland tillsammans för att under perioden exempelvis hitta en leverantör av MSC-märkt fisk och för att, i första hand, varugrupperna kött, mejeri, frukt och grönt ska vara ekologiska. Målsättningar finns också för minskad klimatpåverkan från patientmaten³², genom bland annat omställning från animaliska till gröna proteiner. Därtill sker inom ramen för Samverkan Kost exempelvis åtgärder för att hitta leverantörer för närodlade råvaror och minskat matsvinn.

³¹ Samverkan Kost Region Uppsala och Region Västmanland. Patientmat till Akademiska sjukhuset tillagas inom ramen för samverkan. Samverkan styrs av politisk kostnämnd, som beslutade om prioriteringar och målsättningar 2017-12-07.

³² Klimatpåverkan ska vara mindre än 0,85 CO₂e/kg per såld portion 2022.

Mål	Åtgärder
År 2022 ska:	Målen uppnås genom att:
andelen ekologiskt producerade³³ livsmedel vara minst 55 procent av det totala inköpsvärdet.	i upphandlingen av livsmedel ställs krav att en viss andel av livsmedlen ska vara ekologiskt producerade. inom ramen för Samverkan Kost arbeta för att hitta en leverantör av ekologisk kyckling
andelen livsmedel som har producerats med etiska och socialt godtagbara förhållanden³⁴ vara minst 25 procent av det totala inköpsvärdet.	det kaffe och té, samt de bananer som upphandlas är ekologiskt producerat och märkt med Fairtrade eller motsvarande märkning.
minst 25 procent av de textilier som omfattas av textiltjänst vara miljömärkta eller uppfylla kriterier för detta	krav ställs vid tvättupphandling att en andel av textilierna ska vara miljömärkta. ³
100 procent av babytextilier vara ekologiskt producerade	krav ställs vid tvättupphandling att textilierna ska vara märkta med EU Eco-label eller motsvarande

Merkostnaden för inköp av ekologiskt producerade och miljömärkta textilier ryms inom existerande budget.

Hållbar och effektiv resursanvändning

Jordens resurser är begränsade, både sett till råvaror och ekosystemtjänster. För att säkerställa en hållbar utveckling krävs att dagens produktion och konsumtion av varor och tjänster håller sig inom gränserna av vad natur och samhällen klarar av.

Region Uppsala är mitt i en stor om- och nybyggnation av våra fastigheter. Vår verksamhet producerar stora mängder avfall. Region Uppsala arbetar för en hållbar och effektiv resursanvändning genom att ställa mål om miljöanpassade fastigheter och förebyggande och hantering av avfall. I förvaltandet av våra grönytor och genom Upplandsstiftelsens verksamhet sätter vi mål för att gynna biologisk mångfald.

Miljöanpassade fastigheter

Fastighet och service förvaltar cirka 700 000 m² med ett mål om minimerad miljöbelastning. Under åren 2019 - 2022 planeras omfattande ny- och ombyggnationer vars miljöbelastning måste minimeras eftersom detta kommer att påverka Region Uppsalas miljöprestanda under

³³ Ekologiska produkter har odlats och förädlats enligt EU-direktivet för ekologisk produktion. I Sverige är KRAV-märkning vanligast.

³⁴ Varor, främst livsmedel, som syftar till att förbättra arbets- och levnadsvillkor för odlare och anställda i utvecklingsländer genom rättvis handel. Den vanligaste märkningen är Fairtrade, men även Utz certified och Rainforest Alliance förekommer.

³ Andelen miljömärkta produkter beräknas genom värdet av miljömärkta produkter av totala värdet av textilstocken. Följande miljömärkta produkter kan ingå: EU Eco-label, Svanen, Bra miljöval Klass 1 och 2 och GOTS..

lång tid framöver. Region Uppsala säkrar miljöpåverkan från verksamhetens fastigheter genom att bland annat:

- Upprätta ett specifikt miljöprogram i samband med varje större byggprojekt.
- Följa upp och mäta de betydande miljöaspekterna vid såväl byggprojekt som av befintliga fastigheter.
- Använda branschgemensamt miljöberäkningsverktyg för byggnader vilket baseras på livscykelanalysmetodik (LCA), vilket gör det möjligt att ta fram en klimatdeklaration för en byggnad.
- Utvärdera och välja konstruktioner och byggnadssätt med låg klimatpåverkan.
- Kravställa, miljöutvärdera samt dokumentera samtliga byggmaterial och installationer som används vid ny- och ombyggnation.
- Arbeta fortlöpande med att minimera användningen av energi, avfall, vatten och säkerställa att vi beaktar den biologiska mångfalden vid fastighetsförvaltning.
- Arbeta kontinuerligt med att inventera och dokumentera miljöstatusen hos befintliga fastigheter³⁵, för att möjliggöra ständig förbättring.

Uppförandet av en fastighet har en stor miljöpåverkan sett ur ett livscykelperspektiv. Därför behöver byggmaterial, konstruktioner och produktionssätt med låg miljöpåverkan väljas och byggavfall minimeras eller kunna återvinnas.

En certifiering enligt Miljöbyggnad innebär att material och konstruktioner miljöutvärderas samt att inomhusmiljöaspekter beaktas. Miljöbyggnad ställer krav på låg energiförbrukning och att en hög andel av energitillförsel ska vara förnybar. Miljöcertifieringen ger ett kvitto på fastighetens miljöegenskaper och vilken påverkan fastigheten kan medföra i framtiden.

Region Uppsala arbetar kontinuerligt med att välja konstruktioner och byggnadssätt med mindre klimatavtryck, till exempel genom användande av träkonstruktioner. Genom att erbjuda en god inne- och utemiljö i våra fastigheter främjar vi en god hälsa för våra medarbetare och patienter.

Region Uppsalas miljökrav och ambitioner bör i möjligaste mån beaktas vid inhyrning av fastigheter, där verksamhet sker på uppdrag av Region Uppsala.

Mål	Åtgärder
<i>År 2022 ska:</i>	<i>Målet uppnås genom att:</i>
nyproduktioner och större ombyggnationer av Region Uppsala fastigheter som sker under programperioden vara certifierade och verifierade enligt Miljöbyggnad³⁶	miljökrav ställs vid upphandling av entreprenad för byggprojekt, konsulter och entreprenörer vid ny- respektive större ombyggnation.
	kontinuerligt utvärdera och följa upp pågående byggprojekt så att gällande krav efterlevs.
	användningen av byggmaterial, deras miljöpåverkan, samt var de byggs in i våra fastigheter, kontrolleras och dokumenteras.

³⁵ Med en fastighets miljöstatus utreds fastighetens status med avseende på inne- och utemiljö, byggmaterial, energi och naturresurser

³⁶ Vid nybyggnation ska byggprojektet sträva efter att uppnå Miljöbyggnad guld (byggnadsnivå) och vid större ombyggnation sträva mot uppnå Miljöbyggnad, silver (byggnadsnivå). Styrande dokument från Fastighet och service ska gälla som lägsta nivå för respektive betyg på aspektnivå i Miljöbyggnad.

Kostnaderna för att genomföra en certifiering och verifiering av ett ombyggnads- eller nybyggnadsprojekt varierar mycket, beroende på projektets storlek och komplexitet. Kostnaden ingår i respektive byggprojekt och motsvarar en mindre del av den totala kostnaden³⁷.

Avfall

De flesta produkter som vi använder i vår vardag blir förr eller senare avfall. För att ta hand om avfallet så bra som möjligt ur ett miljö- och klimatperspektiv har EU rangordnat hanteringen av avfall i en så kallad avfallstrappa.

- Enligt avfallstrappan bör vi i första hand se till att *förebygga* uppkomsten av avfall för att minska användningen av jordens resurser och påverkan på miljön. Inom Region Uppsala görs detta genom kravställandet vid upphandling och genom att verksamheterna minimerar sin resursförbrukning.
- *Återanvändning* av avfall innebär att produkter eller komponenter återanvänds för samma syfte som det de ursprungligen var avsedda för. Region Uppsala strävar efter att återanvända så mycket utrustning som möjligt både internt och genom biståndsverksamhet.
- Region Uppsala *materialåtervinner* ungefär en tredjedel av allt verksamhetsavfall som produceras. Genom att återvinna avfall minskar mängden jungfruligt material som bryts i naturen, och resurserna finns kvar till kommande generationer.
- Två tredjedelar av Region Uppsalas avfall går till *energiåtervinning*. Detta ger samhällsekonomiska vinster då den utvunna energin från förbränningen kan utnyttjas till el- och fjärrvärmeproduktion men ger samtidigt utsläpp av tungmetaller, dioxiner och försurande ämnen.
- Mindre än en procent av Region Uppsalas avfall läggs på soptippen för så kallad *deponering*. Att deponera sitt avfall är ur miljösynpunkt det sämsta alternativet av omhändertagande.

³⁷ Kostnaden för certifiering och verifiering av Miljöbyggnad är uppskattningsvis 800–1 700tkr beroende på storlek på fastighet och dess komplexitet.

Mål	Åtgärder
År 2022 ska:	<i>Målen uppnås genom att:</i>
andelen materialåtervunnet avfall³⁸ ökat med minst 8 procent, jämfört med 2018	öka kompetensen hos personal som är involverad i avfallsprocessen
	källsorteringsinventering vid Region Uppsalas sjukhus
	genomföra plockanalyser vid Region Uppsalas sjukhus
	utreda möjligheterna att materialåtervinna materialslag som inte innefattas av producentansvar
	utreda möjligheten att upphandla förpackningsmaterial som går att återvinna
den totala mängden avfall per vårdtillfälle³⁹ vara lägre, jämfört med 2018	kartlägga och skapa ett effektivt avfallsflöde inom fortsatt fastighetsutveckling av Akademiska sjukhuset
	öka kompetensen hos personal som är involverad i avfallsprocessen
	förebygga uppkomsten av avfall vid upphandling
	utreda möjligheten att förebygga avfall inom olika delar av avfallsprocessen
	utreda möjligheterna till en ökad återanvändning
	utreda nyckeltal för avfallsminskning
	utveckla metoder för att minska matavfallssvinnet

Resurser för att genomföra åtgärderna ryms inom existerande ramar.

³⁸ Räknat på antal kilo materialåtervunnet avfall exkl matavfall. Med materialåtervunnet avfall avses de avfallsslag som återanvänds till nya produkter genom materialutnyttjande. Gäller verksamhetsanknutet avfall från de större sjukhusområdena Akademiska sjukhuset och Lasarettet i Enköping. Byggavfall källsorteras också, men styrs via egna mål inom Fastigheter och service.

³⁹ Gäller verksamhetsanknutet avfall från de större sjukhusområdena Akademiska sjukhuset och Lasarettet i Enköping. Byggavfall källsorteras också, men styrs via egna mål inom Fastigheter och service. Med vårdtillfälle avses antal vårdtillfällen i slutenvården (avgränsas av in- och utskrivning inom ett medicinskt verksamhetsområde) samt antal öppenvårdsbesök exkl. telefonkontakter och hembesök.

Biologisk mångfald

”Biologisk mångfald är variationsrikedomen bland levande organismer av alla ursprung, inklusive från bland annat landbaserade, marina och andra akvatiska ekosystem och de ekologiska komplex i vilka dessa organismer ingår; detta innefattar mångfald inom arter, mellan arter och av ekosystem.” Ur SÖ 1993:7, Artikel 2 i Riokonventionen om biologisk mångfald.

Biologisk mångfald innebär en rikedom av arter i olika livsmiljöer. Vi är helt beroende av naturen och ekosystem som fungerar. Naturen ger oss en mängd råmaterial, inte minst som en källa till läkemedel. Till exempel kommer många läkemedel mot infektionssjukdomar eller cancer härifrån⁴⁰. Genom att bevara och återskapa miljöer där det finns en stor biologisk mångfald ger vi kommande generationer en slags försäkring eftersom vi inte kan veta vad som behövs i framtiden.

Region Uppsalas egna grönytor i form av träd, buskar, gräsmattor, ängar och planteringar har betydelse för den biologiska mångfalden och ekosystemtjänster, exempelvis grönyternas förmåga att rena luft och vatten, samt pollinering.⁴¹ I städer är även trädens förmåga att sänka temperaturen viktig.

Som en ekosystemtjänst räknas också naturens dokumenterat positiva effekt för hälsan ur en mängd perspektiv.⁴² Undersökningar visar att naturupplevelser bland annat leder till minskad stress och ökar vår motivation till rörelse. Naturen är också en social arena där det skapas meningsfulla sammanhang som bidrar till en bättre livskvalitet. Naturen har stor potential för arbete med folkhälsa. Iordningställda platser i naturen är betydelsefulla för grupper med specifika behov, till exempel för personer med olika funktionsnedsättningar.

⁴⁰ Naturen är tillbaka, Läkemedelsvärlden 25 maj 2007

⁴¹ Miljö & Utveckling, *En tredjedel av den frukt och de grönsaker vi stoppar i oss hade inte existerat utan pollinering*, 15 oktober 2013.

⁴² Stockholms läns landsting/Länsstyrelsen i Stockholm, *Ekosystemtjänster i Stockholmsregionen – ett underlag för diskussion och planering* Rapport 2013:3. s. 35 ff.

Mål	Åtgärder
År 2022 ska:	Målen uppnås genom att:
Upplandsstiftelsen genomfört insatser för att bevara och utveckla den biologiska mångfalden i länet	ytterligare fyra naturområden med höga naturvärden och rekreativvärden fredas långsiktigt ⁴³
	ytterligare 200 hektar biologiskt värdefulla ängs- och hagmarker ställs iordning ⁴⁴
	ytterligare sex stycken våtmarker återskapas för att gynna fiskar, fåglar, groddjur och andra arter
Upplandsstiftelsen genomfört åtgärder för att stimulera allmänhetens friluftsliv i hela länet, tillgängliggjort natur och verkat för ett förebyggande folkhälsoarbete	ytterligare fem särskilt intressanta besöksmål, så kallade Smultronställen, vidareutvecklas för bland annat funktionsnedsatta så att det vid programperiodens slut finns anpassade Smultronställen i alla länets kommuner
	ytterligare 25 kilometer vandringsleder och naturstigar görs tillgängliga.
	Upplandsstiftelsen verkar för naturskoleverksamhet i alla länets kommuner
	Upplandsstiftelsen verkar för att fler kommuner utvecklar naturskoleverksamhet till äldre elever, till exempel gymnasieelever
	Upplandsstiftelsen etablerar nätverk för arbete med folkhälsa i naturen i alla länets kommuner, samt plattformar för aktiviteter
	Wikis naturpark utvecklas ytterligare genom ett samarbete mellan Upplandsstiftelsen, Region Uppsalas Kultur och bildning samt Uppsala kommun ⁴⁵
Fastighet och service tillgängliggjort fler gröna, läkande miljöer i anslutning till fastigheter, dess stråk och entréer	riktlinjer för projekt och förvaltning av grönytor inom Region Uppsala fastslås som styrande dokument i förvaltningen Fastighet och service, och arbete i enlighet med riktlinjerna påbörjas ⁴⁶
	en så kallad fickpark ⁴⁷ inom Akademiska sjukhusområdet/Region Uppsala anlagts
Fastighet och service arbetat aktivt för den biologiska mångfalden och gynnandet av ekosystemtjänster både vid anläggning och skötsel av grönytor	en utredning görs med beaktande av olika miljöer, så kallade biotoper, för att kunna optimera nyttjandet av våra grönytor. Resultatet från utredningen ska användas för att skapa "Riktlinjer för grönytor" för hela Region Uppsala
	ängsytor ha skapats vid Östhammars sjukhus
utredning skett av möjligheterna att reducera vattenförbrukningen	utreda olika alternativ för reduktion av vattenförbrukningen inom Region Uppsalas fastighetsbestånd
utredning skett om möjligheten att öka tillvaratagande av dagvatten inom Region Uppsalas fastighetsbestånd ⁴⁸	utreda olika alternativ för tillvaratagande av dagvatten inom Region Uppsalas fastighetsbestånd

Åtgärder för att nå målen för Upplandsstiftelsen finansieras inom ramen för Upplandsstiftelsens budget. För anläggandet av en fickpark uppskattas kostnaden för projektering, anläggning samt garantiskötsel i 2 år att uppgå till cirka 1,5 miljoner kronor, beräknat på en park av storleksordningen 800 m². Konsultkostnad för en inventering och förslag på åtgärder för en

⁴³ Med långsiktigt avses förvärv, inträngsersättning eller ett långsiktigt avtal, till skillnad mot till exempel muntliga överenskommelser utan ersättning.

⁴⁴ Värdefulla ängs- och hagmarker ställs i ordning i samarbete med mark- och djurägare och organisationer som exempelvis Världsnaturfonden. En fortsatt skötsel av marken möjliggörs ofta genom EU:s miljöstöd.

⁴⁵ Området ska lyftas fram som ett gott exempel på ett lättillgängligt naturområde med stor betydelse för både biologisk mångfald, friluftsliv, folkhälsa och kulturmiljö.

⁴⁶ Riktlinjer ska fastslås under 2019 och arbete påbörjas senast 2020. I riktlinjerna beskrivs hur ekosystemtjänster gynnas med fokus på läkande miljöer, barns behov och biologisk mångfald

⁴⁷ Fickpark är en liten park där du kan sitta i en grön, avkopplande miljö med något att uppleva året om som växer, vattenspel och/eller konst. En mångfald av växter på en liten yta kan ge rum för djurliv som fåglar och pollinerande insekter.

⁴⁸ I arbetet bör Länsstyrelsen i Uppsala läns regional vattenförsörjningsplan beaktas.

rikare, biologisk mångfald inom Region Uppsalas grönytor beräknas till cirka 500 000 kronor. En anläggning och garantiskötsel i 2 år för nyskapade ängar beräknas till 150 000 kronor.

Åtgärderna kan ses som en samhällsekonomisk investering, inte minst för Region Uppsala eftersom flera insatser främjar en god folkhälsa.

Genom Upplandsstiftelsen verkar huvudmännen Region Uppsala och Uppsala läns kommuner för att bevara och vårda den biologiska mångfalden. Upplandsstiftelsen främjar också möjligheterna för länets invånare att vistas i naturen. Barnens och ungdomarnas möjligheter till naturupplevelser och rörelse prioriteras särskilt. För mer information, se <http://www.upplandsstiftelsen.se/>

Samverkan med andra aktörer i länet, såsom Region Uppsala, kommunerna, andra myndigheter, föreningar och markägare är en förutsättning för Upplandsstiftelsens arbete.

Remissvers.

Strategiska arbetssätt

För att uppnå uppsatta mål och genomföra fastställda åtgärder krävs strategiska arbetssätt. Region Uppsala arbetar förebyggande och systematiskt genom ledningssystem med organisering och uppföljning. Under programperioden ska Region Uppsalas upphandlingar och inköp av varor och tjänster, samt finansiella placeringar, beakta och bidra till miljöprogrammets mål och intentioner.

Förebyggande och systematiskt arbete

Miljöledningssystem

För att garantera systematik och effektivitet är Region Uppsala sedan 2005 miljöcertifierat enligt ISO 14001:2004. Certifieringen innebär bland annat krav på utformning och uppföljning av miljöprogrammet. Region Uppsala har härigenom också förbundit sig att följa miljölagstiftningen, uppnå satta miljömål, fatta beslut utifrån faktabaserade underlag, samt ständigt minska verksamhetens negativa påverkan på den yttre miljön. Alla Region Uppsalas förvaltningar ska bidra i arbetet med miljöprogrammet, genom att bryta ner programmet i egna handlingsplaner med detaljerade mål och åtgärder.

Miljöorganisation

För att effektivt kunna förankra beslut, förmedla nyheter, och inhämta förslag på förändringar i miljöarbetet, finns ett miljönätverk inom Region Uppsala. Det består av en miljösamordnare per förvaltning och drygt 400 miljöombud. Ansvar för miljöarbetet följer linjeorganisationen, men miljönätverket stöttar cheferna. Vid Akademiska sjukhuset, Fastigheter och service samt vid Regionkontoret finns personal med strategisk kunskap och specialistkompetens inom miljö, som bistår alla förvaltningar i miljöfrågor.

Uppföljning

I Region Uppsalas årliga miljöredovisning följs miljöprogrammets miljömål upp. De mål som bryts ner på förvaltningsnivå följs även upp halvårsvis och redovisas i samband med övrig verksamhetsuppföljning. Analys sker utifrån om de föreslagna åtgärderna är tillräckliga för att målen ska uppnås. Utöver detta granskar externa och interna miljörevisorer att organisationen har ett fungerande miljöarbete och hela tiden minskar sin miljöpåverkan. Samtliga enheter revideras minst en gång vart tredje år. En egenkontroll av respektive chef sker via det årliga uppföljningsverktyget VerkSAM. Det är av största vikt att uppföljning sker också av våra upphandlade produkter och tjänster, samt våra finansiella placeringars miljöpåverkan.

Upphandling med miljökrav och socialt ansvarstagande

Region Uppsalas upphandlingar ska genomföras affärsmässigt, effektivt, etiskt och med beaktande av såväl miljömässiga som sociala hänsynstaganden. Upphandlingar där varorna eller tjänsterna påverkar viktiga miljöfrågor, eller har en tydlig koppling till socialt ansvar, prioriteras. Vid prioriterade upphandlingar ställs avancerade miljökrav som utgår från miljöpåverkan under hela livscykel.

Region Uppsala är i många fall en stor kund, och kan genom upphandlingar påverka utbudet på marknaden i en miljöanpassad riktning. När regioner/landsting samverkar blir effekten än mycket större. Region Uppsala stödjer och ingår det nationella samarbetet mellan regioner och landsting angående hållbarhetskrav i upphandling. I samarbetet ingår att ställa, och följa upp, sociala och miljömässiga krav i offentlig upphandling.

De hållbarhetskrav som ställs i upphandlingar ska kunna följas upp, vilket kräver tydlighet i förfrågningsunderlag samt metoder, kompetens och resurser för uppföljningen.

För att arbetet mot ökad hållbarhet genom upphandling ska ge full effekt är det av största vikt att de hållbara upphandlade alternativen avropas av verksamheten.

Hållbara finansiella placeringar

Region Uppsala ska investera sitt kapital efter principer som syftar till ett långsiktigt företagande, med största möjliga hänsyn till miljökonsekvenser, respekt för medmänniskor och minimerad risk för allmänhetens hälsa.

I förvaltningen av Region Uppsalas pensionsmedel görs finansiella placeringar i räntebärande värdepapper och aktier. Investeringar ska undvikas i företag som, till en icke oväsentlig del, arbetar med att prospektera, exploatera, utvinna eller producera kol, olja och gas. Icke oväsentlig del innebär att denna andel inte ska överstiga 5 %, vilket är rådande branschpraxis. Region Uppsala ska i sitt arbete verka för att denna nivå sänks. Kapital ska inte investeras i företag som kränker arbetsrättsliga villkor eller likabehandling av arbetskraft på grund av bakgrund.

Möjligheten att tillämpa en positiv urvalsprocess, där placeringar väljs som aktivt främjar mänskliga rättigheter, förnyelsebar energi, miljö samt god affärsetik, ska övervägas.

Region Uppsalas kapitalförvaltare ansvarar för att dessa etiska hänsynstaganden vid finansiella placeringar följs. Uppföljning av efterlevnaden ska genomföras årligen.

Övergripande framgångsfaktorer

Kunniga och engagerade medarbetare

För att Region Uppsala ska nå miljömålen behöver medarbetarna ha engagemang och kunskap, om miljöfrågor och om verksamheternas möjlighet att minska sin miljöpåverkan. Alla anställda har därför tillgång till aktuella rutiner, utbildningsmaterial och annan information på Region Uppsalas intranät.

Än mer kan göras för att väcka och ta vara på medarbetares engagemang. Miljönätverket med miljösamordnare och miljöombud sprider information och nyheter, och kan hämta in idéer och innovations- och förbättringsförslag. Kunskap och engagemang som föds på arbetet kan också appliceras hemma i vardagen.

God samverkan med andra aktörer

För ett framgångsrikt arbete krävs i många fall samarbete och samverkan. Det är därför avgörande att de som representerar Region Uppsala i olika samverkansforum bär med sig miljöprogrammets intentioner och målsättningar i dialog och förhandlingar. Region Uppsala har gemensamma nämnder med andra landsting/regioner, där kostnämnden och varuförsörjningsnämnden har bäring på delar av innehållet i detta program.

Region Uppsala samverkar därtill med ett flertal organisationer, inom flera områden, lokalt liksom nationellt:

- Upplandsstiftelsen ansvarar för mål inom målområdet om biologisk mångfald. Upplandsstiftelsen är en ideell förening där Region Uppsala och länets kommuner är medlemmar.
- Arbets- och miljömedicin vid Akademiska sjukhuset är ett kunskapscentrum och har en expertfunktion för Region Uppsala, Region Gävleborg och Landstinget Dalarna i arbetet med att utreda och förebygga ohälsa som kan orsakas av arbets- eller omgivningsmiljön.
- Region Uppsala samarbetar med andra landsting och regioner i frågor som rör till exempel kemikaliesubstitution, upphandling och miljöpåverkan av läkemedel.
- Region Uppsala är medlem i Uppsala klimatprotokoll, Uppsala kemikalienätverk och samarbetsgruppen för kemikaliehanteringssystem. Region Uppsala är också medlem i Sveriges ekokommuner, Stockholm och Uppsala läns luftvårdsförbund, Mälardalens vattenvårdsförbund, Biogas Öst och Svealands kustvattenvårdsförbund.

Ambitiösa målsättningar med bred politisk förankring

Region Uppsala har, genom systematiskt arbete och engagemang, tydligt minskat sin miljöpåverkan genom åren. Genom ett ständigt driv och ambitiöst sätta mål med bred politisk förankring, kan Region Uppsala ligga i framkant i omställningen till ett miljömässigt hållbart samhälle.